

Langegrachtweg, Peer

Archeologienota

Auteur:

Kim Aluwé

Erkend Archeoloog:

K. Aluwé (OE/ERK/Archeoloog/2021/00029)

Colofon

VEC Nota 962

Langegrachtweg, Peer

Vlaams Erfgoed Centrum bv

Auteurs: Kim Aluwé

Erkend archeoloog: K. Aluwé (OE/ERK/Archeoloog/2021/00029)

In opdracht van: Vertrouwelijk

Foto's en tekeningen: Vlaams Erfgoed Centrum, tenzij anders vermeld

© Vlaams Erfgoed Centrum bv, Geel, maart '22

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Vlaams Erfgoed Centrum bv.

Vlaams Erfgoed Centrum bv aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek

ISSN 2506-7486

Vlaams Erfgoed Centrum

Liesdonk 5

2440 Geel

Tel +32 (0)14 95 34 70

info@vlaamserfgoedcentrum.be

www.vlaamserfgoedcentrum.be

Inhoud

1	Verslag van resultaten bureauonderzoek	5
1.1	Beschrijvend gedeelte	5
1.1.1	Administratieve gegevens	6
1.1.2	Eerder archeologisch onderzoek binnen het plangebied	7
1.1.3	Ligging en huidig gebruik van het plangebied	7
1.1.4	Onderzoekskader	8
1.1.5	Onderzoeksopdracht	10
1.1.6	Werkwijze en strategie	11
1.2	Assessmentrapport	11
1.2.1	Landschappelijke ligging	11
1.2.2	Historische beschrijving	17
1.2.3	Archeologisch kader	26
1.2.4	Interpretatie en datering	28
1.2.5	Verwachting en conclusies	29
	Samenvatting	31
	Literatuur	32
	Geraadpleegde websites	32
	Lijst van afbeeldingen en tabellen	33

periode	tijd in jaren	
Nieuwste tijd:		19 ^e E - heden
Nieuwe tijd:		16 ^e E - 18 ^e E na Chr.
Middeleeuwen:		5 ^e E - 15 ^e E na Chr.
Late Middeleeuwen	13 ^e E - 15 ^e E na Chr.	
Volle Middeleeuwen	10 ^e E - 12 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische periode	8 ^e E - 9 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische periode	6 ^e E - 8 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Frankische periode	5 ^e E na Chr.	
Romeinse tijd:		57 voor Chr. - 402 na Chr.
IJzertijd:		800 - 57 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 57 voor Chr.	
Midden IJzertijd	475/450 - 250 voor Chr.	
Vroege IJzertijd	800 - 475/450 voor Chr.	
Bronstijd:		2100/2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Finaal-Neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.	
Midden-Neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.	
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.	
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		circa 9500 - 4000 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 10 000 voor Chr.

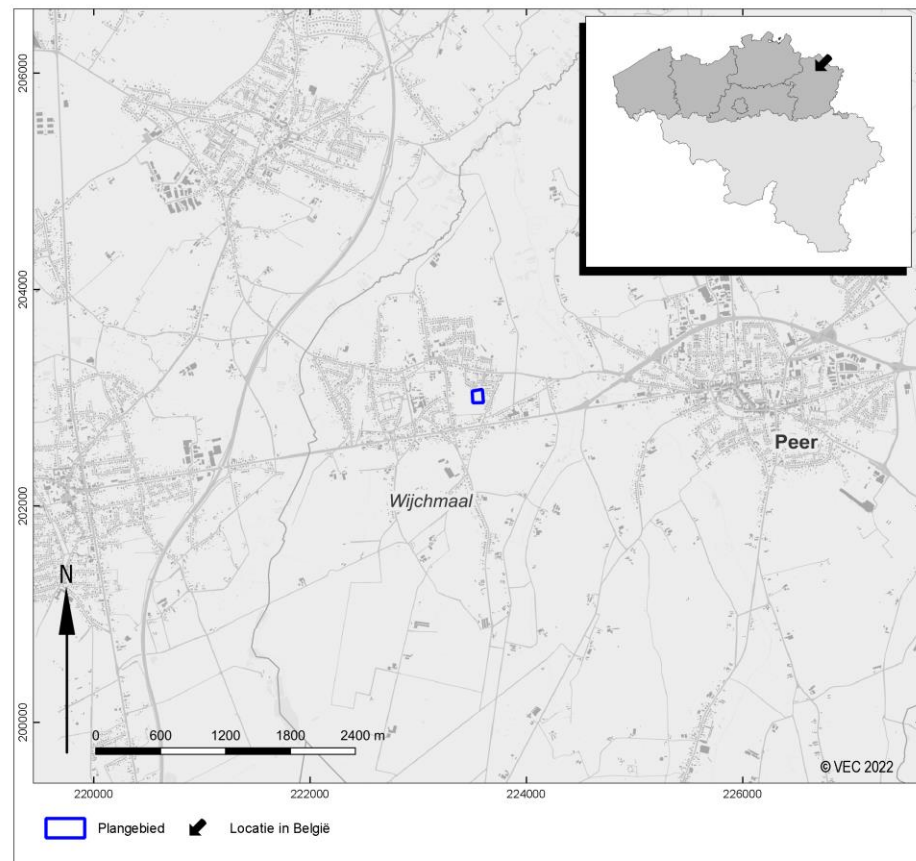
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden. (Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen)

1 Verslag van resultaten bureauonderzoek

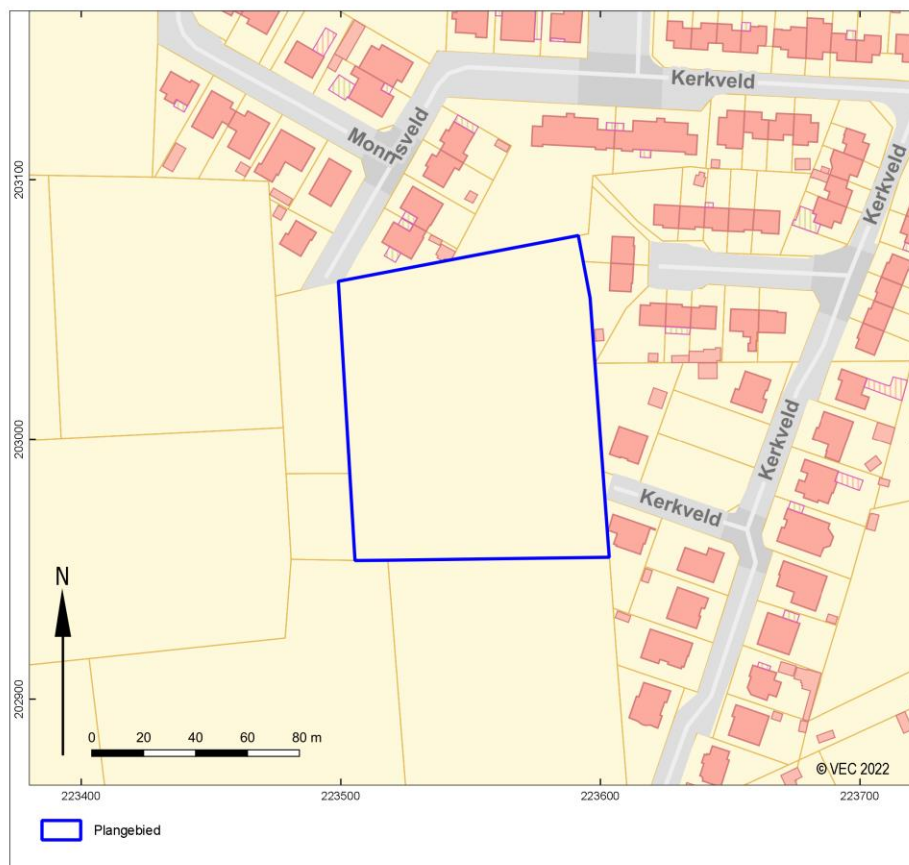
Kim Aluwé

1.1 Beschrijvend gedeelte

In opdracht heeft het Vlaams Erfgoed Centrum in maart 2022 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Langegrachtweg te Peer (Afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen inplanting van een nieuwe verkaveling.

Afb. 1. Het plangebied en omgeving op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

Afb. 2. Het plangebied op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

1.1.1 Administratieve gegevens

Huidige onderzoeksfasen:	Bureauonderzoek
Aanleiding:	verkaveling
Adres:	Langegrachtweg
Gemeente:	Peer
Deelgemeente:	Wijchmaal
Provincie:	Limburg
Kadastrale gegevens:	Peer, 4 AFD/Wijchmaal, SECTIE B, 1124A
Diepte bodemverstoring:	250 cm -mv
Oppervlakte plangebied:	11245 m ² / 1,125hectare
Oppervlakte bodemingrepen:	11245 m ² / 1,125hectare
Coördinaten (<i>bounding box</i> ; <i>Lambertcoördinaten</i> ; <i>EPSG:31370</i>):	Min. X: 223499,070 Min. Y: 202953,349 Max. X: 223603,447 Max. Y: 203078,522
Projectcode Onroerend Erfgoed:	2022C188
VEC-projectcode:	5030224
Auteur(s):	Kim Aluwé
Wetenschappelijke advisering:	niet van toepassing
Erkend archeoloog:	K. Aluwé (OE/ERK/Archeoloog/2021/00029)
Begindatum onderzoek:	16 maart 2022
Einddatum onderzoek:	24 maart 2022

Beheer en plaats documentatie:	Vlaams Erfgoed Centrum Liesdonk 5 2440 Geel
Relevante thesaurustermen:	Bureauonderzoek

1.1.2 Eerder archeologisch onderzoek binnen het plangebied

Binnen het plangebied heeft geen eerder archeologisch onderzoek plaatsgevonden.

Voor de bouwwerken op het zuidelijk aangrenzende perceel werd in 2019 een archeologisch traject opgestart. Het bureauonderzoek stelde een laag potentieel vast voor prehistorische artefactenconcentraties en een matig potentieel voor sporensites van het neolithicum tot en met de middeleeuwen (Archeologienota ID 12347). Verder onderzoek naar artefactenconcentraties werd niet nodig geacht, maar om het potentieel voor sporensites verder na te gaan werd een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem geadviseerd. Tijdens dit proefsleuvenonderzoek werden geen archeologisch relevante sporen aangetroffen, waardoor overgegaan werd tot een vrijgave van het terrein (Nota ID 14850).

1.1.3 Ligging en huidig gebruik van het plangebied

Het plangebied maakt deel uit van een ingesloten, agrarische zone tussen de Langegrachtweg (Z), Kerkveld (O), Monnisveld (N) en Sint-Trudostraat (W) in de kern van de Peerse deelgemeente Wijchmaal. Het zuidelijk aangrenzende perceel wordt op dit moment ontwikkeld. Het plangebied zelf is tot op heden in gebruik als akker en sluit in het zuidoosten aan bij het wegtracé van het Kerkveld.

Afb. 3. Het plangebied op een luchtfoto uit 2021 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2021 – kleur). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

1.1.4 Onderzoekskader

Geplande werken en bodemingrepen

De opdrachtgever plant een nieuwe verkaveling van met 26 woningen voorzien van een sleuffundering. De woningen zullen niet onderkelderd worden. In de verkaveling wordt een nieuwe wegnis aangelegd die vanuit het Kerkveld de toegang tot de woningen en/of parkings waarborgt. Onder deze wegnis wordt een gescheiden riolering met DWA en RWA aangelegd op ca. 2-2,5m diep. In het zuiden wordt een infiltratiebekken tot 1m diep aangelegd. De overige nutsleidingen worden voorzien onder de voetpaden of in de bermen naast de weg.

Afb. 4. Inrichtingsplan van de nieuwe verkaveling. (Bron:Opdrachtgever)

De consequentie van de voorgenomen ingreep kan zijn dat eventuele aanwezige waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Criteria uit Onroerendergoeddecreet

Decreet betreffende het onroerend erfgoed (citeeropschrift: "het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013")

Artikel 5.4.2. (01/04/2019 -)

Voorafgaand aan het aanvragen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden moet een archeologienota als vermeld in artikel 5.4.8 en artikel 5.4.12 opgesteld en gemeld worden in volgende situaties:

- 1° aanvragen met betrekking tot percelen die gelegen zijn in een voorlopig of definitief beschermde archeologische site;
- 2° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken kadastrale percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones;
- 3° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken kadastrale percelen helemaal buiten de archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones, liggen.

Voor de toepassing van het eerste lid, 2° en 3°, op terreinen zonder kadastraal nummer geldt de totale oppervlakte van de werf van de te vergunnen verkaveling.

Voor de toepassing van het eerste lid, 2° en 3°, dient enkel rekening gehouden te worden met de terreinen waarop werken uitgevoerd worden met het oog op het bouwrijp maken van de verkaveling en met de oppervlakte van de kavels die verkocht en verhuurd zullen worden voor meer dan negen jaar, waarop een recht van erfpacht of opstal gevestigd zal worden of waarvoor een van die overdrachtvormen aangeboden zal worden, zulks met het oog op woningbouw of de oprichting van constructies.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden wordt van die verplichting vrijgesteld indien de aanvraag betrekking heeft op een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt, zoals vastgesteld door de Vlaamse Regering.

Bij de aanvraag voor het bijstellen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden overeenkomstig artikel 85 en 86 van het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning moet geen gemelde archeologienota worden toegevoegd, voor zover dit niet gepaard gaat met bijkomende ingrepen in de bodem.

De aanvrager van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden kan een archeologienota waarvan al akte is genomen indienen, als de aanvraag betrekking heeft op dezelfde percelen en als de ingreep in de bodem van de te vergunnen werken overeenkomt met de ingreep in de bodem van de werken omschreven in de archeologienota waarvan akte is genomen. Als er in de archeologienota een archeologische opgraving werd opgelegd, moet deze zijn uitgevoerd en moet hierover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd. In het geval dat er gebruik is gemaakt van onderafdeling 7 van deze afdeling moet de nota waarvan akte is genomen zijn uitgevoerd. Als er in de nota een archeologische opgraving wordt opgelegd, moet daarover een archeologierapport aan het agentschap zijn bezorgd.

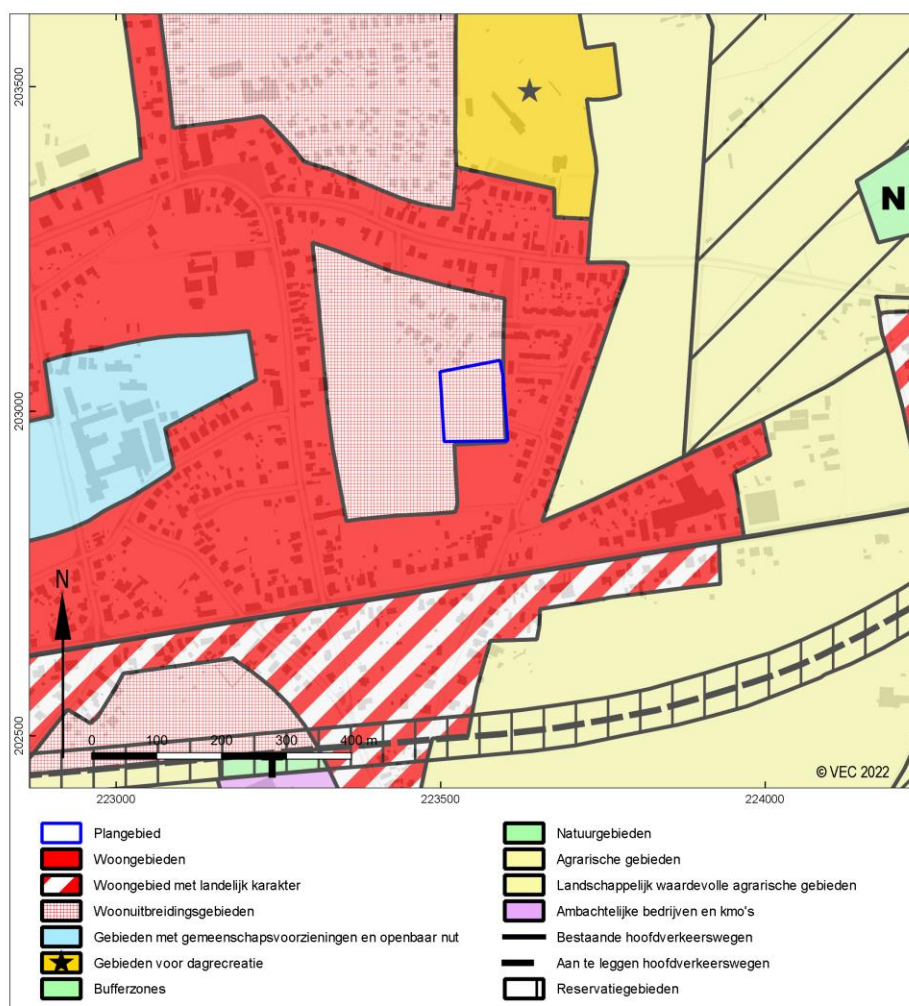
De archeologienota werd vervaardigd naar aanleiding van een aanvraag van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden. De verplichting tot de opmaak van een archeologienota wordt gekoppeld aan criteria. Voor onderhavige omgevingsvergunning geldt een verplichting voor het opstellen van een archeologienota, daar:

- *de terreinen waarop werken uitgevoerd worden met het oog op het bouwrijp maken van de verkaveling en de kavels die verkocht en verhuurd zullen worden voor meer dan negen jaar, waarop een recht van erfpacht of opstal gevestigd zal worden of waarvoor een van die overdrachtvormen aangeboden zal worden, zulks met het oog op woningbouw of de oprichting van constructies in totaal een oppervlakte van circa 11.245 m² beslaan;*
- *het plangebied geheel buiten een voorlopig of definitief beschermde archeologische site/archeologische zone, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones/gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt¹;*
- *het niet een aanvraag betreft voor het bijstellen van een omgevingsvergunning voor het verkavelen van gronden overeenkomstig artikel 85 en 86 van het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning, zonder bijkomende ingrepen in de bodem.*

Het vaststellen van de archeologische waarde van een plangebied dient te gebeuren op grond van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetector (versie 4.0). Het doel van de Code is om als een minimale standaard te dienen voor de kwaliteit van archeologisch onderzoek en het gebruik van metaaldetectoren in Vlaanderen.²

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>.

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019.

Afb. 5. Aanduiding van het plangebied op het gewestplan.

1.1.5 Onderzoeksopdracht

Doelstelling en vraagstelling

Bureauonderzoek algemeen

Het bureauonderzoek vormt binnen de archeologienota de eerste stap in het vaststellen van de archeologische waarde van het gebied. Het doel van het bureauonderzoek is het aan de hand van schriftelijke bronnen verwerven van informatie over bekende en/of verwachte archeologische waarden in het plangebied, om daarmee te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting. Daarbij worden onder andere de Centrale Archeologische Inventaris (CAI), relevante historische kaarten en informatiebronnen omtrent de ondergrond gebruikt.

Voor het bureauonderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?
- Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?
- Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?

1.1.6 Werkwijze en strategie

Bureauonderzoek algemeen

De beschrijving van de historische, archeologische en aardwetenschappelijke informatie is gebaseerd op het volgende bronmateriaal:

Aardkundige gegevens:

- *Tertiairgeologische kaart*
- *Quartaairgeologische kaart 1:50.000*
- *Bodemkaart 1:50.000*
- *Erosiekaart*
- *Hoogteverloopkaarten*
- *Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen*

Archeologische gegevens:

- *Centrale Archeologische Inventaris (CAI)*

Historische gegevens:

- *Ferraris kaarten uit 1771-1778*
- *Atlas der buurtwegen 1840-1850*
- *Vandermaelen kaart 1846-1854*
- *Belgische Topografische Kaart 1904 1:20.000*
- *Belgische Topografische Kaart 1939 1:20.000*
- *Orthofoto's*

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging

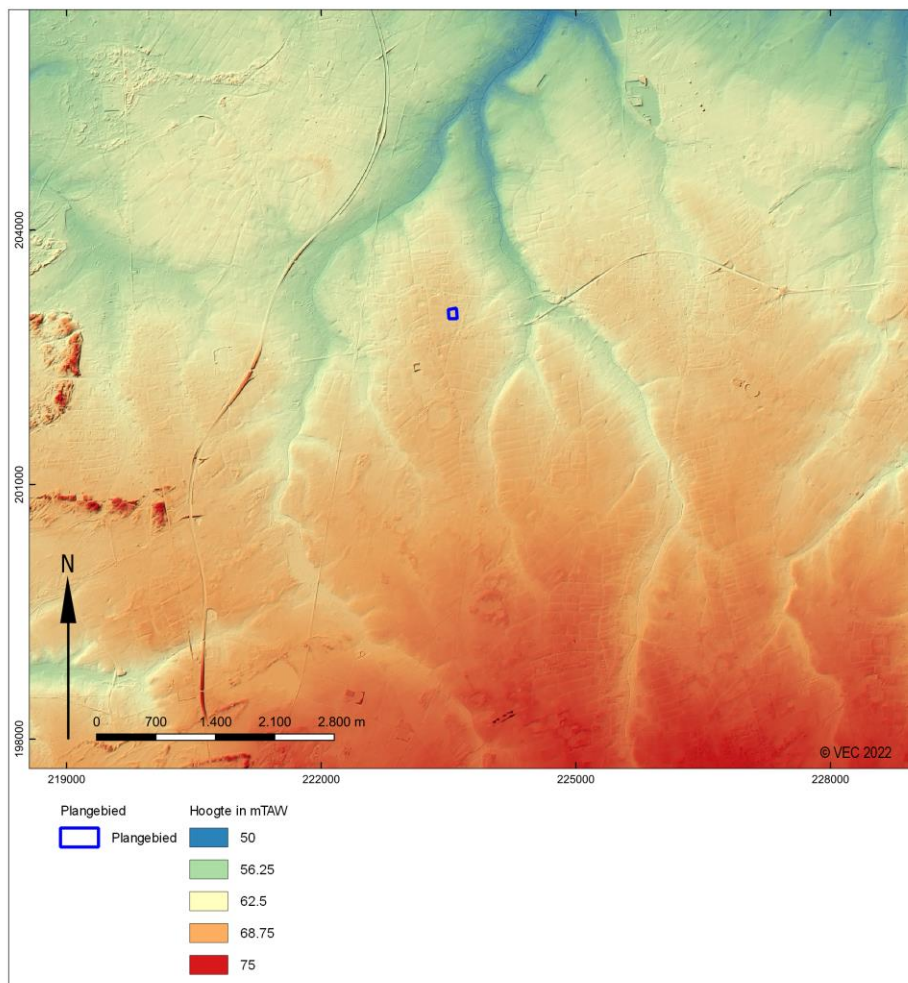
Het onderzoeksgebied kenmerkt zich aardwetenschappelijk als volgt:

bron	informatie
Tertiairgeologische kaart 1:50.000	Formatie van Kasterlee
Quartaairgeologische profielkaart 1:200.000	Profieltype 32: • ELPw-MPs: eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en/of het Saaliaan (Midden-Pleistoceen) - en/of HQ: hellingsafzettingen van het Quartair • F(R)VPb: fluviale afzettingen (Rijnsedimenten) van het Baveliaan (Vroeg-Pleistoceen)
Geomorfologie	Maasterrassen, Kempens Plateau
Digitale bodemkaart van het Vlaams Gewest	t-Zbm(b): droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont en gevlekte textuur B horizont, terras op geringe of matige diepte
Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 meter	64,5-65,2mTAW
Erosiegevoeligheidskaart van de Vlaamse gemeenten (DOV)	Zeer weinig erosiegevoelig

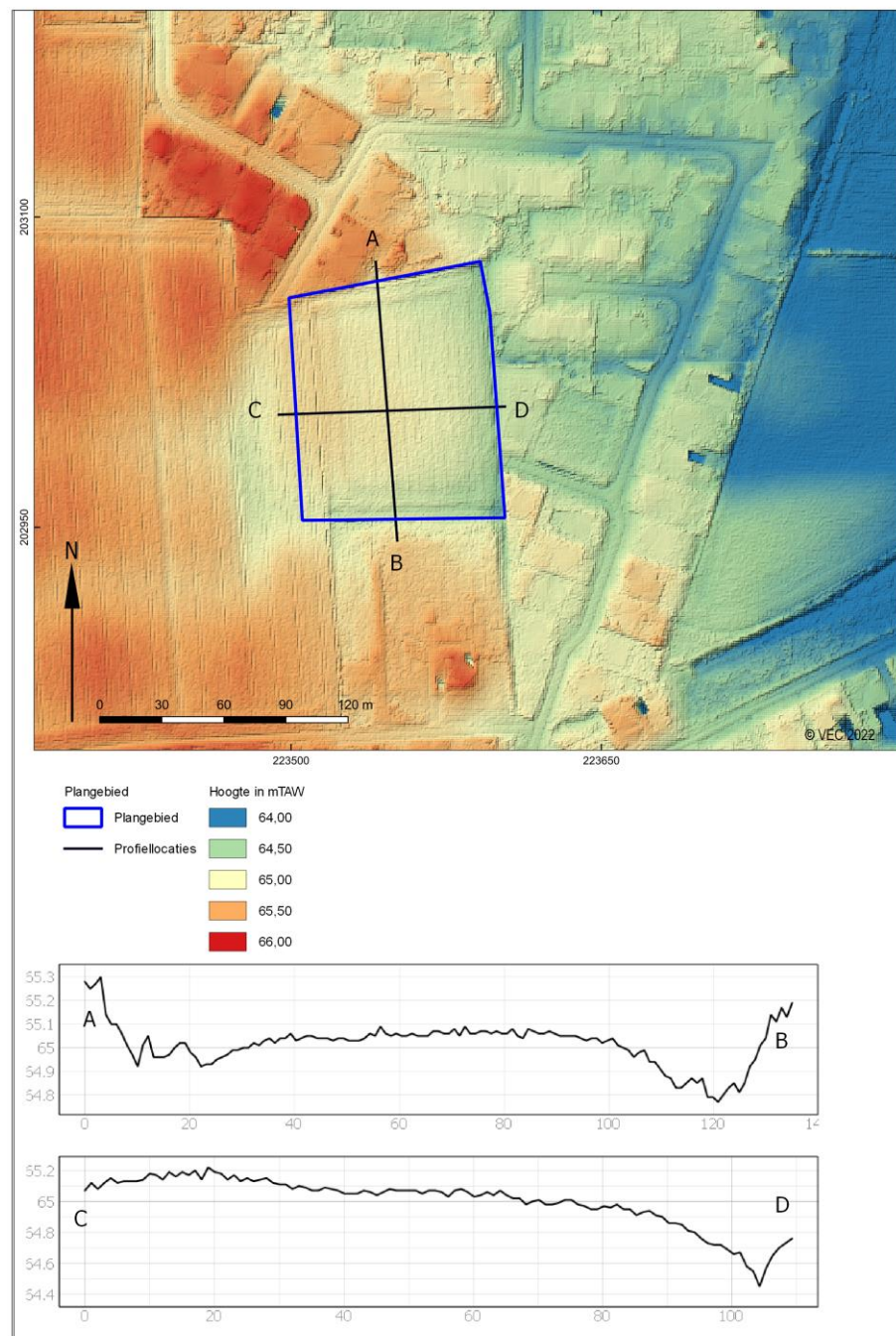
Tabel 2. aardkundige en landschappelijke gegevens over het plangebied.

Aardkundige en hydrografische situering

Het plangebied bevindt zich op het Kempisch Plateau in de regio van de Maasterrassen. Het plangebied ligt op een uitloper van een hoger gelegen plateau dat in het oosten en westen ingesneden wordt door beekvalleien. Het gaat respectievelijk over de Dommel en de Bollisenbeek die zich ten noorden van het plangebied van de Dommel afsplitst. Het plangebied zelf is tamelijk vlak en varieert tussen 64,5 en 65,2mTAW.

Afb. 6. Het plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

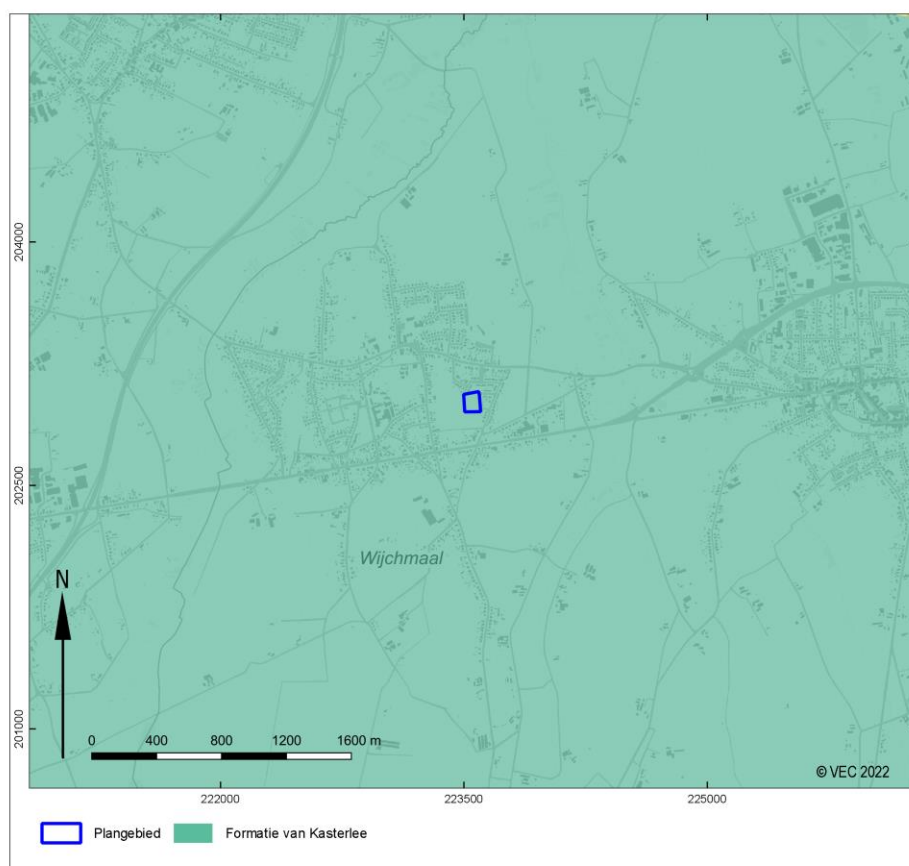
Afb. 7. Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)

Fysisch-geografische gegevens

Op het plangebied kunnen tertiaire afzettingen van de Formatie van Kasterlee aangetroffen worden. Deze formatie bestaat uit grijs, fijn, micahoudend zand, dat ook licht glauconiethoudend is en micahoudende kleilagen bevat. Op sommige plaatsen komt een vuursteen grind voor en zeldzame gesilificeerde fossielen. De formatie is afgezet in de laatste fase van het Tortonien en het Messenien (11,62 – 5,33 Ma)³.

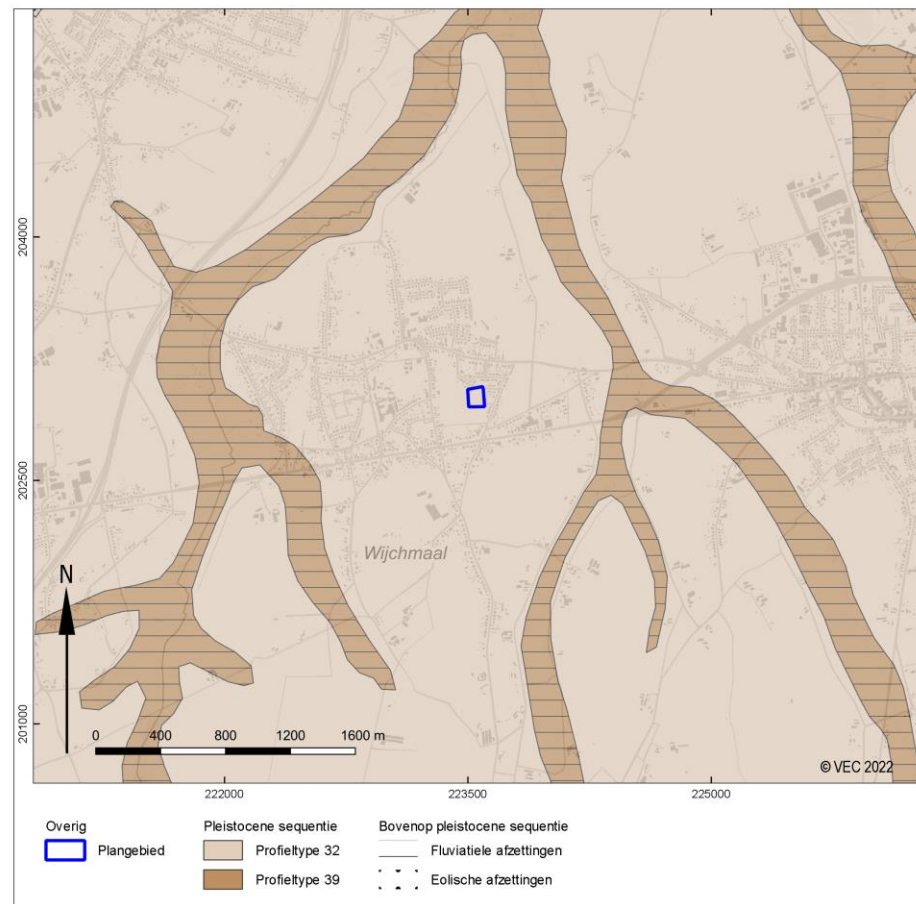
De quartaire afzettingen op het plangebied bestaan uit fluviatiele afzettingen (Rijnsedimenten) van het Vroeg-Pleistoceen en eolische afzettingen van het Midden-Pleistoceen (Saalian) en/of het Laat-Pleistoceen (Weichseliaan).

Op het plangebied wordt volgens de bodemkaart een droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont en gevlekte textuur B horizont aangetroffen met mogelijk een terras op geringe of matige diepte.

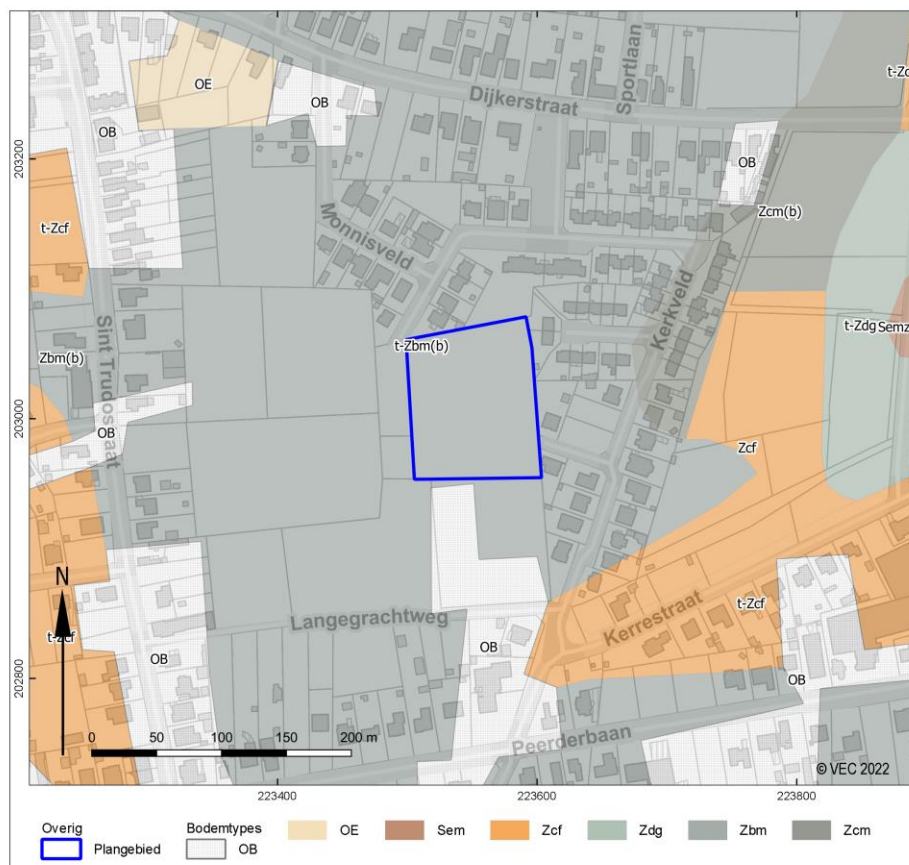

Afb. 8. Het plangebied op de Tertiair geologische kaart 1:50.000. (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen)

³ <https://ncs.naturalsciences.be/paleogene-neogene/25-kasterlee-formation-kl>

Afb. 9. Het plangebied op de Quartair geologische kaart 1:200.000. (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen)

Afb. 10. Het plangebied op de Digitale bodemkaart van het Vlaams Gewest. (Bron: Vlaamse overheid, Departement Omgeving, Vlaams Planbureau voor Omgeving/ Databank Ondergrond Vlaanderen)

1.2.2 Historische beschrijving

Historische situatie

Het plangebied bevindt zich in de Peerse deelgemeente Wijchmaal. Dit dorp wordt voor het eerst vermeld als Vuicmale in 1107 en behoorde reeds in de 11de eeuw tot het domein van de abdij van Sint-Truiden. Later kwam het grotendeels in handen van de graven van Loon en van de Luikse Bisschoppelijke Tafel. Wijchmaal was van oudsher een kleine, landelijke, dunbevolkte arme landbouwersgemeente met centraal gelegen dorpskern. Door het oorlogsrumoer in de 16de-17de eeuw hadden de inwoners voortdurend last van doortrekkende legers en werden regelmatig verwoestingen geregistreerd. Tot aan het einde van de 18de eeuw strekte zich ten zuiden van de dorpskom een immens grote heidevlakte uit dat in de 2de helft 19de eeuw en begin 20ste eeuw bebost werd. ⁴

Historische kaarten

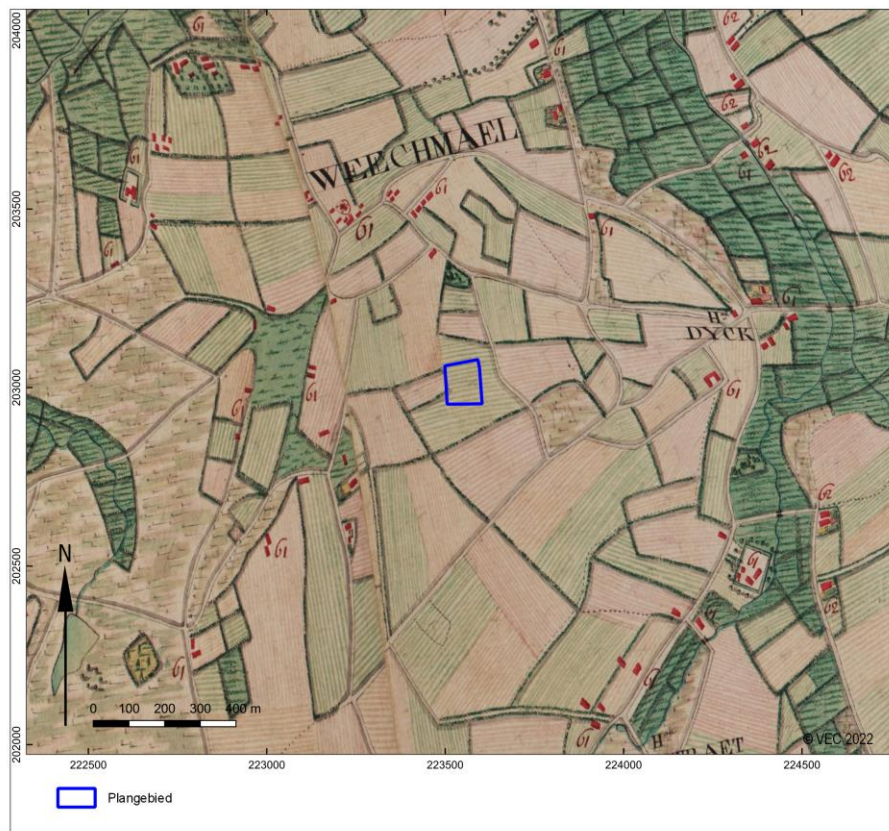
Uit de laatste eeuwen zijn voor grote delen van Vlaanderen kaartverzamelingen beschikbaar die in meer of mindere mate van detail een beeld geven van de historische ontwikkelingen in en rond het plangebied. Veel van deze verzamelingen zijn digitaal ontsloten en vormen als zodanig een archief van het Vlaamse landschap uit een periode waarin dit het meest aan menselijke invloeden onderhevig raakt. De oudste van deze kaarten dateert uit het midden van de 18^e eeuw, de jongste betreffen satellietbeelden uit de laatste jaren. Aan de hand van deze kaarten zal de ontwikkeling van (de omgeving van) het plangebied in de Nieuwe en Nieuwste tijd geschetst worden.

Wijchmaal kan in de 18de en 19de eeuw omschreven worden als een zeer landelijk dorp met slechts enkele woningen langsheen enkele straten doorheen de akkers, velden en weilanden. Het plangebied zelf alsook de onmiddellijke omgeving van het plangebied is in gebruik als akkerland. Ook op de topografische kaart uit 1904 kan nog steeds dezelfde situatie waargenomen worden. In de eerste helft van de 20ste eeuw vormt zich een duidelijke bewoningskern ten westen van het plangebied. Ook de straten rond het plangebied worden in de 2de helft van de 20ste eeuw van een uitbreidende bebouwing voorzien. Eind 20ste eeuw worden ten noorden van het plangebied enkele nieuwe woonwijken ingericht op voormalige akkers of weilanden buiten het oudere wegennet.

⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/14675>

18de eeuw

Ferraris kaarten (*Cartes de Ferraris*) tweede helft van de 18^e eeuw (opgesteld tussen 1771 en 1778).⁵

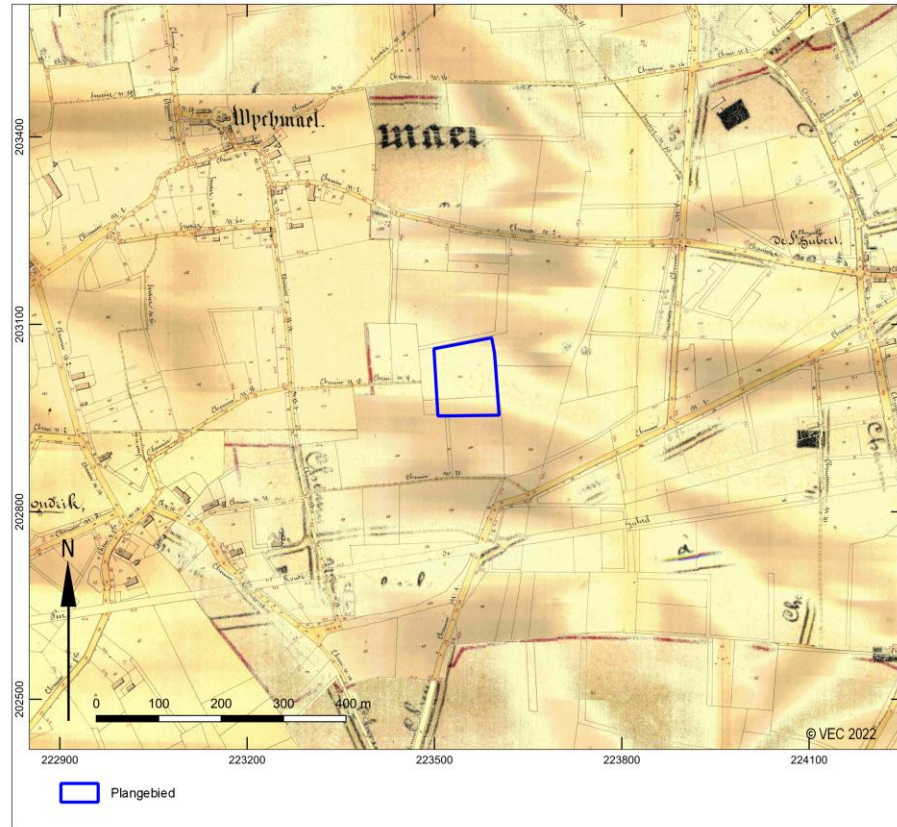

Afb. 11. Het plangebied op de Ferraris kaart (bron: Agentschap Informatie Vlaanderen/Koninklijke Bibliotheek van België).

⁵ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/2d7382ea-d25c-4fe5-9196-b7ebf2dbe352>, geraadpleegd op 22-03-2022.

19^e eeuw

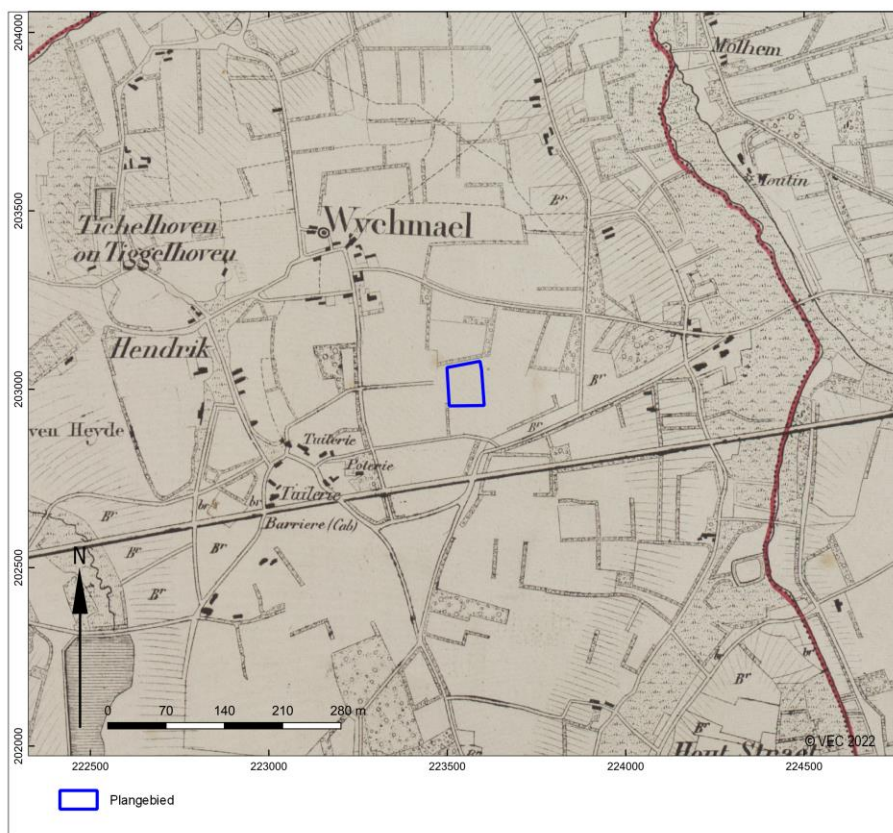
Atlas der Buurtwegen rond 1840.⁶

Afb. 12. Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen (bron: Agentschap Informatie Vlaanderen/Provincie Limburg).

⁶ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>, geraadpleegd op 22-03-2022.

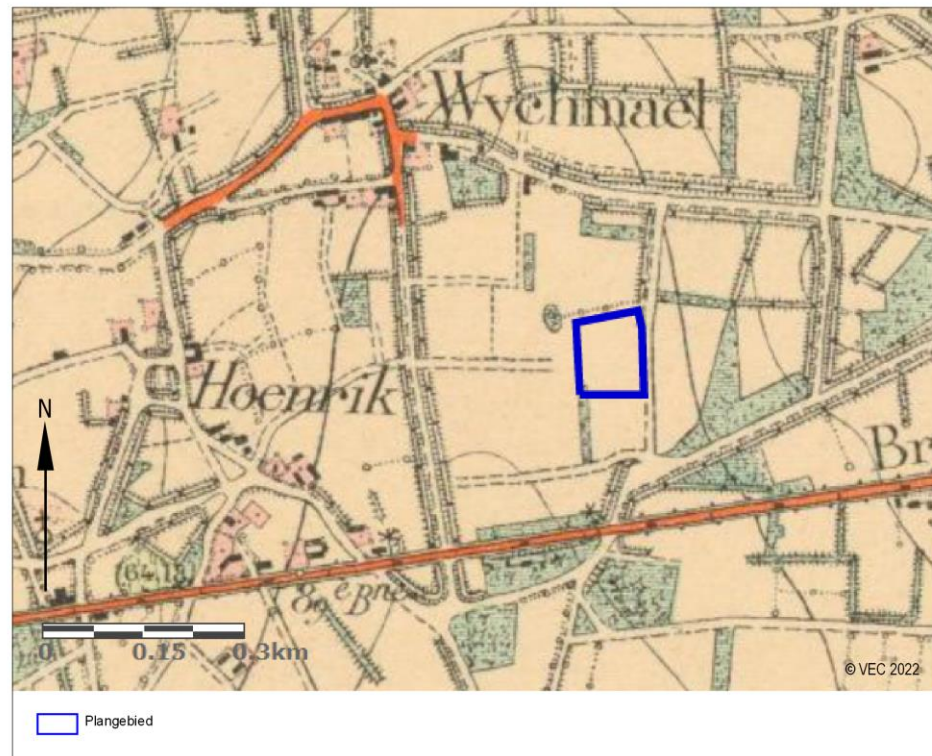
Vandermaelen kaarten 1846 en 1854 op schaal 1: 20.000.⁷

Afb. 13. Het plangebied op de Vandermaelen kaart (bron: Agentschap Informatie Vlaanderen/Koninklijke Bibliotheek van België).

⁷ <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>, geraadpleegd op 22-03-2022.

20e eeuw
Topografische Kaart van België 1904 (1:20.000).⁸

Afb. 14. Het plangebied op de Topografische Kaart van België 1:20.000 uit 1904 (bron: Nationaal Geografisch Instituut via www.cartesius.be).

⁸ <http://cartesius.be/geoportal/catalog/search/resource/details.page?uuid=%7B07DF5417-81B0-4ADB-94D3-F5CC01AEFCBE%7D>, geraadpleegd op 22-03-2022.

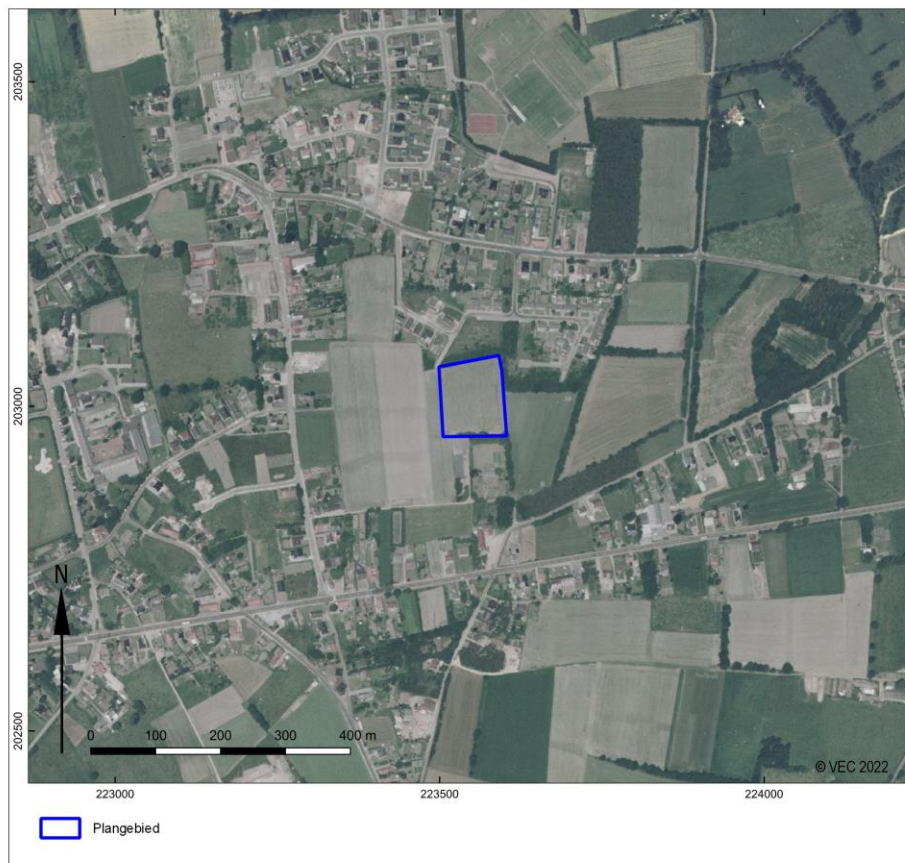

Afb. 15. Het plangebied op de Topografische Kaart van België 1:20.000 uit 1939 (bron: Nationaal Geografisch Instituut via www.cartesius.be).

Luchtfoto's 20ste en 21^e eeuw

Afb. 16. Het plangebied op een luchtfoto uit 1971 (Luchtfoto Vlaanderen, zomer 1971 - zwart-wit: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).

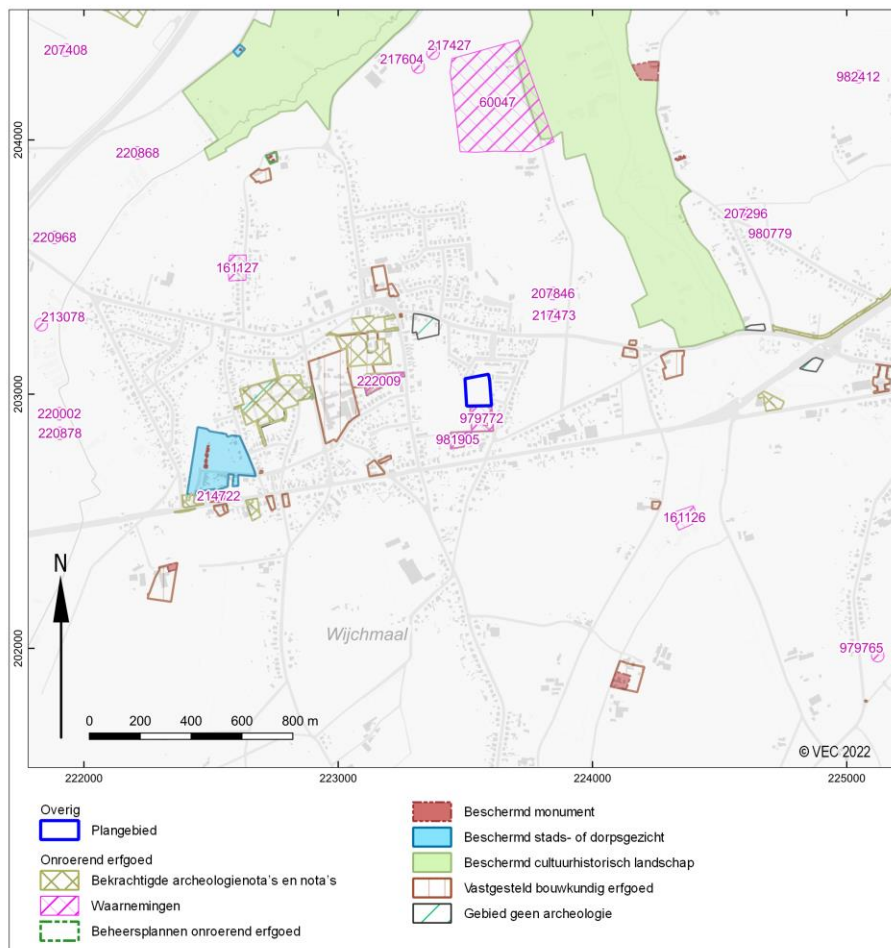
Afb. 17. Het plangebied op een luchtfoto uit 1988 (Luchtfoto Vlaanderen, zomer 1979-1990 – kleur: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).

Afb. 18. Het plangebied op een luchtfoto uit 2015 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2013-2015 – kleur: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).

1.2.3 Archeologisch kader

Voor het onderzoeksgebied zijn in de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) van Onroerend Erfgoed de volgende archeologische waarden en ondergrondse bouwhistorische waarden vastgesteld (Afb. 19):

Afb. 19. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.

CAI nummer	datering	omschrijving
51761	Bronstijd	Oude vondst (1897): 60-tal kleine grafheuveltjes met crematiegraven
60047	Romeinse tijd	Oude vondst (1961): 3 crematiegraven
161126	17 ^{de} eeuw	Schans: Houterschans
161127	18 ^{de} eeuw	Schans: Tichelhovense schans
207296	18 ^{de} eeuw	Metaaldetectie: munt
207846	18 ^{de} eeuw	Metaaldetectie: munten
212083	Nieuwe tijd	Metaaldetectie: musketkogels, munten, beslag
213078	20 ^{ste} eeuw	Metaaldetectie: identiteitsplaatje WO I of WO II
214722	17 ^{de} eeuw, 18 ^{de} eeuw	Metaaldetectie: sabel-en degenfragmenten
217427	20 ^{ste} eeuw	Metaaldetectie: kogels, hulsen, ring, knop
217473	19 ^{de} eeuw, 20 ^{ste} eeuw	Metaaldetectie: munten
217604	18 ^{de} eeuw, 20 ^{ste} eeuw	Metaaldetectie: munten, ring, leerbeslag, mesheft
220002	18 ^{de} eeuw	Metaaldetectie: munt
220868	18 ^{de} eeuw	Metaaldetectie: munt
220878	Late middeleeuwen	Metaaldetectie: munt 1492-1505
220968	17 ^{de} eeuw	Metaaldetectie: zilveren munt
222009	18 ^{de} eeuw, Nieuwe tijd	Proefsleuvenonderzoek Campus Wijchmaal (2018): greppels, kuilen en winningskuilen
979772	/	Proefsleuvenonderzoek Langegrachtweg 1 (2020): enkel recente verstoringen en natuurlijke sporen
980779	Neolithicum	Toevalsvondst (1982): gepolijste bijl
981905	onbepaald	Proefsleuvenonderzoek Langegrachtweg (2021): greppel en paalkuil

Tabel 3. Overzicht van meldingen uit de CAI.

CAI meldingen

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn op basis van de CAI een beperkt aantal archeologische meldingen bekend. Het grootste deel zijn vondsten die via metaaldetectie werden ingezameld en dateren uit de 17de-20ste eeuw. Op basis van historisch onderzoek worden in de omgeving twee schansen uit de 17de en 18de eeuw aangeduid. Daarnaast zijn ook enkele oudere vondsten van een Neolithische gepolijste bijl, grafheuvels uit de Bronstijd en Romeinse crematiegraven vermeld. Meldingen van archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem zijn eerder schaars en beperken zich tot drie zeer recente proefsleuvenonderzoeken in het kader van nota's.

Archeologienota's en nota's

Er werden in de omgeving van het plangebied recent 10 archeologienota's en 4 nota's aangeleverd. Bij 4 archeologienota's kon omwille van de aard van de werken en/of eerdere versterking van het bodemarchief meteen na het bureauonderzoek een vrijgave geadviseerd worden (ID 7194, 9048, 14966, 21707). Voor een andere archeologienota volgde de vrijgave pas na een bureauonderzoek en landschappelijk bodemonderzoek (ID 21640). Voor werken aan de Tielensweg werd na een bureauonderzoek en landschappelijk bodemonderzoek wel verder archeologisch vooronderzoek in uitgesteld traject geadviseerd (ID 9748), maar dit werd nog niet uitgevoerd.

Vier andere archeologienota's werden enkel op basis van bureauonderzoek aangeleverd en adviseerden allen verder vooronderzoek (ID 533, 1284, 12347, 13233) dat wel al uitgevoerd werd (ID 6872, 5088, 14850, 19182) waarna bij een vrijgave volgde. Op drie plaatsen, waarvan twee in de Langegrachtweg, oordeelde het bureauonderzoek dat het plangebied een laag potentieel had op het aantreffen van prehistorische artefactenconcentraties omwille van de ligging buiten een gradiëntzone (>300m van een beekvallei) en werd meteen overgegaan tot een proefsleuvenonderzoek. De resultaten van deze onderzoeken worden hieronder beschreven. Op de Campus Wijchmaal, ca. 200m ten westen van het huidige plangebied, werd ondanks de lage verwachting voor steentijd zowel een landschappelijk bodemonderzoek als proefsleuvenonderzoek uitgevoerd.

Archeologische onderzoeken

Op het zuidelijk aanpalende terrein in de Langegrachtweg 1 werd in 2020 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (CAI-ID 979772/Nota ID 14850). Op dit terrein werd op de meeste plaatsen een A/C profiel geregistreerd met een 55-75cm diepe Ap-horizont en hier en daar sporen van een verbrokkelde B-horizont. Er konden enkel recente verstoringen uit de 20ste eeuw herkend worden.

Ten zuidwesten van dit voorgaande onderzoek werd eveneens in de Langegrachtweg in 2021 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd CAI-ID 981905/Nota ID 19182). In twee bodemprofielen werd een A/C profiel geregistreerd met een tot twee 60-80cm diepe Ap-horizont(en). Er werden slechts 2 sporen aangetroffen, nl. een kuil en greppel die niet verder gedateerd konden worden.

Een volgende proefsleuvenonderzoek werd in 2019 uitgevoerd op de Campus Wijchmaal, ca. 200m ten westen van het huidige plangebied (CAI-ID 222009/Nota ID 6872). In de proefsleuven werden 39 sporen teruggevonden. Het gaat om winningskuilen, paalkuilen en greppels die niet ouder zijn dan de late middeleeuwen en vermoedelijk eerder uit de nieuwe tijd dateren.

Een laatste proefsleuvenonderzoek werd in 2017 uitgevoerd aan de Kapelstraat, ca. 600m ten westen van het huidige plangebied (Nota ID 5088). Er werden enkel recente verstoringen aangetroffen die te maken hebben met landbouwactiviteit (ploegen) en de afbraak van een 20ste-eeuwse hoeve.

1.2.4 Interpretatie en datering

Het plangebied maakt deel uit van een ingesloten, agrarische zone tussen de Langegrachtweg (Z), Kerkveld (O), Monnisveld (N) en Sint-Trudostraat (W) in de kern van de Peerse deelgemeente Wijchmaal. De opdrachtgever plant een nieuwe verkaveling met 26 woningen, wegenis en parking, een gescheiden riolering met DWA en RWA, een infiltratiebekken en groenzones. De geplande werken bereiken een maximale diepte van 2,5m.

Het plangebied maakt deel uit van het Kempisch Plateau en ligt op een noordelijke uitloper van een hoger gelegen zone, rond 65mTAW. Op ca. 1,5km ten westen stroomt de Bollisenbeek, ca. 1km ten oosten stroomt de Dommel. Beide beken komen samen op ca. 2km ten noorden van het plangebied. Op het plangebied kunnen tertiaire afzettingen van de Formatie van Kasterlee aangetroffen worden. De quartaire afzettingen op het plangebied bestaan uit fluviatiele afzettingen (Rijnsedimenten) van het Vroeg-Pleistoceen en eolische afzettingen van het Midden- en/of het Laat-Pleistoceen. Op het plangebied wordt een droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont en gevlekte textuur B horizont aangetroffen.

Het plangebied bevindt zich in de Peerse deelgemeente Wijchmaal dat voor het eerst vermeld als Vuicmale in 1107. Wijchmaal kan in de 18de-19de eeuw omschreven worden als een zeer landelijk dorp met slechts enkele woningen langsheen enkele straten doorheen de akkers, velden en weilanden. Het plangebied zelf alsook de onmiddellijke omgeving van het plangebied is in gebruik als akkerland. Een uitbreiding van de dorpskern begint pas vanaf de eerste helft van de 20ste eeuw. Eind 20ste eeuw worden ten noorden van het plangebied enkele nieuwe woonwijken ingericht op voormalige akkers of weilanden buiten het oudere wegennet. Het plangebied zelf blijft tot op heden in gebruik als akker.

Archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem in de ruime omgeving van het plangebied is zeer schaars en beperkt zich tot vier recente proefsleuvenonderzoeken waarbij voornamelijk verstoringen en sporen van agrarisch landgebruik uit de nieuwe/nieuwste tijd aan het licht kwamen. Op basis van oude toevalsvondsten kan in de omgeving een menselijke aanwezigheid in het Neolithicum, metaaltijden en Romeinse tijd worden vermoed.

1.2.5 Verwachting en conclusies

De voor het bureauonderzoek opgestelde onderzoeksvragen kunnen als volgt worden beantwoord:

- *Zijn mogelijk archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is de specifieke archeologische verwachting?*

Op basis van bovenstaande overwegingen (zie paragraaf 1.2.5) kan voor de zone van de geplande werken de volgende specifieke verwachting worden opgesteld:

- Een vondstniveau uit het Paleolithicum en/of Mesolithicum kan in een het eolisch zanddek, mogelijk aan de onderzijde van het plaggendek (waarschijnlijk vanaf 55-80 centimeter diepte) aanwezig zijn. Een artefactensite uit de steentijd manifesteert zich als een horizontale en verticale spreiding van vondsten, die over het algemeen vooral bestaan uit stenen artefacten en houtskool. Een sporenniveau ontbreekt doorgaans voor het Paleo- en Mesolithicum. Sites uit deze periode zijn over het algemeen zeldzaam en bezitten daardoor een hoog kennispotentieel. De archeologische waarden kunnen zijn aangetast door o.m. landgebruik en de huidige bebouwing. Een lithische assemblage dat is aangetast kan evenwel nog steeds een kennispotentieel bezitten vanwege de verticale spreiding van het materiaal. Systematisch zeefonderzoek in de laatste decennia heeft namelijk aangetoond dat bij een intacte vuursteenvindplaats het materiaal een verticale spreiding kent.⁹ Deze spreiding ontstaat doordat materiaal dat oorspronkelijk aan het oppervlak lag, door bodemvormingsprocessen langzaam door de top van het sediment zakt.

Prehistorische artefactenconcentraties werden in Vlaanderen voornamelijk aangetroffen in zogenaamde gradiëntzones op de overgang van natte gronden rond meren, beken of rivieren naar drogere plateau- en terrasranden. Een grotere afstand tot een beekvallei (>250-300m) werd in het verleden dan ook vaak aanzien als een bepalende factor die het potentieel op het aantreffen van prehistorische vondsten negatief beïnvloedt. Bij recent aangeleverde archeologienota's in de omgeving van het plangebied wordt het potentieel voor steentijd steeds als laag ingeschat omwille van de landschappelijke ligging buiten de gradiëntzone.

De beekvalleien van de Bollisenbeek en Dommel liggen op ca. 1-1,5km ten westen en oosten van het huidige plangebied verwijderd. Net als bij de eerder aangeleverde archeologienota's in de directe omgeving kan ook voor dit plangebied het potentieel op het aantreffen van prehistorische artefactenconcentraties als laag worden ingeschat en dient geen verder onderzoek naar dit soort vondsten uitgevoerd te worden.

- Een sporenniveau uit het Neolithicum tot en met de Nieuwe tijd kan aan de top van eolisch zanddek worden aangetroffen, mogelijk aan de onderzijde van het plaggendek (waarschijnlijk op circa 55-80 centimeter diep). Een eventueel sporenniveau is over het algemeen het beste zichtbaar vanaf de B horizont.

De archeologische waarden kunnen zijn aangetast door landgebruik en/of bestaande bebouwing. Een sporenniveau dat is aangetast kan evenwel een kennispotentieel bezitten indien spoorrestanten op een dieper niveau bewaard zijn gebleven.

Op basis van oude toevalsvondsten kan in de omgeving een menselijke aanwezigheid in het Neolithicum, metaaltijden en Romeinse tijd worden vermoed. Archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem in de ruime omgeving van het plangebied is echter schaars en leverde tot op heden enkel sporen uit de nieuwe tijd op. Verder onderzoek kan een grote kenniswinst betekenen over het gebruik van deze omgeving door de mens vanaf het Neolithicum. Op basis van de landschappelijke ligging kunnen sporensites uit deze periodes zeker niet uitgesloten worden en aldus kan een matig potentieel op het aantreffen van sporensites uit het Neolithicum tot de Nieuwe tijd vooropgesteld worden.

⁹ Deeben 1999.

- Het plangebied is in de Nieuwste tijd in gebruik als akkerland. Er worden dan ook geen sporenniveaus uit deze periode verwacht, uitgezonderd incidentele sporen van activiteiten gerelateerd aan bovengenoemd landgebruik. Het kennispotentieel van dergelijke sporen is laag.
- *Worden mogelijk archeologische resten bedreigd door de geplande werkzaamheden?*
De opdrachtgever plant een nieuwe verkaveling met 26 woningen, wegenis en parking, een gescheiden riolering met DWA en RWA, een infiltratiebekken en groenzones. De geplande werken bereiken een maximale diepte van 2,5m. Bij een verkaveling wordt steeds uitgegaan van een volledige versterking van het archeologisch bodemarchief.
- *Is het plangebied voldoende onderzocht en zo nee, welke vorm van nader archeologisch onderzoek kan worden geadviseerd?*
De geplande werken kunnen een impact hebben op het kennispotentieel van eventuele archeologische waarden uit het Neolithicum tot Nieuwe Tijd binnen het plangebied. De aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, de karakteristieken en de bewaringstoestand van een eventuele site en welke waarde ze heeft, zijn echter nog onvoldoende vastgesteld. Daarom is verder vooronderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek nodig binnen het gehele plangebied.

In het bijbehorende Programma van Maatregelen wordt verder toegelicht wat de voorwaarden zijn voor de uitvoeringswijze.

Samenvatting

In opdracht heeft Vlaams Erfgoed Centrum in maart 2022 een archeologienota opgesteld naar de archeologische waarde van de locatie Langegrachtweg te Peer (Afb. 1 en 2). De archeologienota bestaat uit een bureauonderzoek en is uitgevoerd naar aanleiding van de voorgenomen inplanting van een nieuwe verkaveling met 26 woningen, wegenis, riolering, bufferbekken en groenzones.

Op basis van het bureauonderzoek werd een matig potentieel op het aantreffen van sporensites uit het Neolithicum tot Nieuwe tijd vastgesteld dat door de geplande werken bedreigd wordt. Teneinde deze verwachting te toetsen en aan te vullen wordt voor het plangebied proefsleuvenonderzoek geadviseerd.

Literatuur

- Agentschap Onroerend Erfgoed**, 2019: *Code van Goede Praktijk voor de uitvoering en rapportage over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, versie 4,0*, Brussel
- Arora, S.**, 1979: *Mesolithische Rohstoffversorgung im westlichen Deutschland. Beiträge zur Urgeschichte des Rheinlandes III*. Köln (Rheinische Ausgrabungen Band 19), 1-51.
- Beuker, J.**, 2010: *Vuurstenen Werktuigen. Technologie op het scherp van de snede*, Leiden.
- De Clercq, W., M. Bats, P. Laloo, J. Sergant & P. Crombé**, 2011: Beware of the known. Methodological issues in the detection of low density rural occupation in large-surface archaeological landscape-assessment in Northern-Flanders (Belgium), in: G. Blancquaert, F. Malrain, H. Stäuble & J. Vanmoerkerke (red.): *Understanding the Past: A Matter of Surface-Area. Acts of the XIIIth Session of the EAA Congress Zadar, 2007*, 73-89.
- Deeben, J.**, 1999: *The Known and the Unknown: the Relation between Archaeological Surface Samples and the Original Palaeolithic and Mesolithic Assemblages*. Amersfoort (Berichten van de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek), 9-32.
- Deeben, J, L. Amkreutz, F. Brounen, I. DeVriend, E. Drenth, M. De Grooth, R. Houkes, E. Kramer, R. Machiels, M. Niekus, H. Peeters, E. Rensink, J. Schreurs, B. Smit, L. Verhart & J. P. de Warrimont**, 2016: Typochronologische tabel, in: L. Amkreutz, F. Brounen, J. Deeben, R. Machiels, M.F. van Oorsouw & B. Smit (red.): *Vuursteen verzameld. Over het zoeken en onderzoeken van steentijdvondsten en -vindplaatsen*, Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 050), 216-224.
- Deeben, J. & J. Schreurs**, 1997: *Codelijst voor laat paleolithische, mesolithische en neolithische artefacten. Tweede versie*, Amersfoort.
- Elburg, R., M. De Groot, P. Van der Kroft**, 2016 : Grondstofvoorziening , in: L. Amkreutz, F. Brounen, J. Deeben, R. Machiels, M.F. van Oorsouw & B. Smit (red.): *Vuursteen verzameld. Over het zoeken en onderzoeken van steentijdvondsten en -vindplaatsen*, Amersfoort (Nederlandse Archeologische Rapporten 050), 58-61.
- Noens, G., M. Bats, A. Van Baelen & P. Crombé**, 2013: Archeologische (lithische) indicatoren met geringe afmetingen en hun rol bij het opsporen van afgedekte prehistorische vindplaatsen: experimentele en archeologische observaties, *Notae Praehistoricae* 33, 193-215.
- Noens, G. & A. Van Baelen**, 2014: Gerichte prospectie naar (prehistorische) vondstclusters I: enkele boorsimulaties gericht op een evaluatie van de onderlinge afstand tussen de boorpunten binnen een driehoeks raster, *Notae Praehistoricae* 34, 27-50.
- Onbekend**, 1840-1850: *Atlas der buurtwegen*.
- Paulussen, R. & Y. Raczynski-Henk**, 2014: *Buitenring Parkstad Limburg, Parkstad Gemeenten en Nuth. Inventariserend Veldonderzoek (IVO-O); Geo-archeologisch booronderzoek naar de verdiepte delen*, Eijsden (ArcheoPro Archeologisch Rapport 13104).
- Raczynski-Henk, Y., R. Paulussen, B. Weekers-Hendriks & R. Machiels**, 2018: *Wie sjoeën oos Limburg waar. Een openlucht vindplaats uit het Midden-Paleolithicum in het tracé van de Buitenring Parkstad Limburg. Proefsleuvenonderzoek en een archeologische opgraving*, Amersfoort (ADC rapport 4482).
- Tol, A., J. Verhagen & M. Verbruggen**, 2012: *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel: karterend onderzoek*. Gouda.
- Van Gils, M. & E. Meylemans**, 2019: *Prospecteren naar steentijd artefactensites - versie 1*, Brussel.
- Verhagen, J.W.H.P., E. Rensink, M. Bats & Ph. Crombé**, 2011: *Optimale strategieën voor het opsporen van Steentijdvindplaatsen met behulp van booronderzoek. Een statistisch perspectief*, Amersfoort (Rapportage Archeologische Monumentenzorg 197).

Geraadpleegde websites

- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Ferrariskaarten>
<http://www.geopunt.be/kaart>
<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>
<https://id.erfgoed.net>

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1. Het plangebied en omgeving op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 2. Het plangebied op de Basiskaart Vlaanderen (GRB). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 3. Het plangebied op een luchtfoto uit 2021 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2021 – kleur). (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 4. Inrichtingsplan van de nieuwe verkaveling. (Bron: Opdrachtgever)
- Afb. 5. Aanduiding van het plangebied op het gewestplan.
- Afb. 6. Het plangebied en omgeving op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 7. Het plangebied op het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM, raster, 1 m. (Bron: Agentschap Informatie Vlaanderen)
- Afb. 8. Het plangebied op de Tertiair geologische kaart 1:50.000. (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen)
- Afb. 9. Het plangebied op de Quartair geologische kaart 1:200.000. (Bron: Databank Ondergrond Vlaanderen)
- Afb. 10. Het plangebied op de Digitale bodemkaart van het Vlaams Gewest. (Bron: Vlaamse overheid, Departement Omgeving, Vlaams Planbureau voor Omgeving/ Databank Ondergrond Vlaanderen)
- Afb. 11. Het plangebied op de Ferraris kaart (bron: Agentschap Informatie Vlaanderen/Koninklijke Bibliotheek van België).
- Afb. 12. Het plangebied op de Atlas der Buurtwegen (bron: Agentschap Informatie Vlaanderen/Provincie Limburg).
- Afb. 13. Het plangebied op de Vandermaelen kaart (bron: Agentschap Informatie Vlaanderen/Koninklijke Bibliotheek van België).
- Afb. 14. Het plangebied op de Topografische Kaart van België 1:20.000 uit 1904 (bron: Nationaal Geografisch Instituut via www.cartesius.be).
- Afb. 15. Het plangebied op de Topografische Kaart van België 1:20.000 uit 1939 (bron: Nationaal Geografisch Instituut via www.cartesius.be).
- Afb. 16. Het plangebied op een luchtfoto uit 1971 (Luchtfoto Vlaanderen, zomer 1971 - zwart-wit: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).
- Afb. 17. Het plangebied op een luchtfoto uit 1988 (Luchtfoto Vlaanderen, zomer 1979-1990 – kleur: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).
- Afb. 18. Het plangebied op een luchtfoto uit 2015 (Luchtfoto Vlaanderen, winter 2013-2015 – kleur: bron: Agentschap Informatie Vlaanderen).
- Afb. 19. Uitsnede uit de Centraal Archeologische Inventaris van het onderzoeksgebied.
- Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden. (Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen)
- Tabel 2. aardkundige en landschappelijke gegevens over het plangebied.
- Tabel 3. Overzicht van meldingen uit de CAI.